



KUSTANTAMO
HELMIVYÖ



UUNO KAILAS



HAUTA MEREN ALLA

KAUHUNOVELLEJA JA -RUNOJA

1906-18

Hauta meren alla

Uuno Kailas

Hauta meren alla

Kauhunovelleja ja -runoja

Toim. Juri Nummelin

Kustantamo Helmivyö
Turku 2019

Uuno Kailas: Hauta meren alla
ISBN 978-952-7211-46-5
Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

Uuno Kailas, kauhukirjailija

Runoilija Uuno Kailasta ei useinkaan ajatella kauhukirjailijana, vaikka hänen tuotantonsa synkeys ja usein kammottavat aiheet myönnetään ja tunnustetaan. Ehkä Kailasta, yhtä 1900-luvun alun tunnetuimmista runoilijoista ja suomentajista, ei ole haluttu luovuttaa lajityyppikirjallisuudelle, vaan haluttu pitää hänet korkeakirjallisuuden puolella.

Kailas ei ollut ainoa tulenkantajiin kuulunut runoilija, jonka teksteissä on kauhua ja eksotiikkaa – hänen rinnallaan voi mainita esimerkiksi Katri Valan ja Unto Koskelan. 1920-luku, jolloin mainitut runoilijat tulivat esille kirjallisessa julkisuudessa, oli otollista aikaa kauhulle: sisällissodan trauma, kaikkialla yhteiskunnassa oleva väkivalta, eksoottiset ympäristöt urbaanin maiseman vastakohtana, elokuvan vaikutus.

Kailaan tiedetään myös lukeneen ulkomaista kauhukirjallisuutta, ja kirjallisuudentutkija Viljo Tarkiainen totesi suppeassa esitelmässään “Uuno Kailas kuolemanrunoilijana” (1939), että Kailasta luonnehtii “tietoinen pyrkimys laajentaa mielikuvituksen liikumisalaa [...] mystilliseen suuntaan”. Tarkiaisen mukaan Kailas tunsu E. T. A. Hoffmannin, Edgar Allan Poen ja Robert Louis Stevensonin teoksia sekä mystiikkaa ja okkultismia (jotka toki olivat myös ajan muoti-ilmiöitä). Näiden vaikutus näkyisi runoilijan tekstien “demonis-mystillisessä suunnassa [ja] haamu- ja hautausmaakuvitelmissa”. Tarkiainen ei sorru monien muiden kriitikoiden tapaan pohtimaan Kailaan sielullista tilaa, vaan toteaa, että kauhukuvat tämän tuotannossa ovat “kirjallista perua ja syntyneet älykkään ja taitavan ekspressionistin halusta kokeilla ja tavoittaa voimakasta hermojäännitystä ja selkäpiitä karmivaa vaikutusta”.

Tarkiainen toteaa myös, ettei Kailaan runojen kauhutuokioilla ollut edeltäjiä suomalaisessa runoudessa. Ensimmäisyyden toteaminen on aina ongelmallista, mutta totta on, että Kailaan runoissa on sellaista fyysistä ja psykologista kauhun tunnetta, jota ei ajan proosamuotoisessa kauhukirjallisuudessa juuri tapaa. Kyse ei ole mistään kansanperinteen leikkisistä piruista, vaan todellisesta pelosta maailman-kaikkeuden edessä. (Pelon kääntöpuolena Kailaan tuotannossa ovat ajan uhmakas uhrihenki ja nationalismi, jotka näkyvät sellaisissa runoissa kuin “Rajalla”.)

Kailaan teksteissä kauhu tosin nousee psykologisista tekijöistä, mielen ja ruumiin sairaudesta, neurooseista ja henkilökohtaisista peloista, traumaista ja estoista. Hän on kaukana Mika Waltarin edustamasta seikkailukauhusta. 1930-luvun kritiikille on tyypillistä, että Kailaan runouden ominaispiirteitä etsittiin persoonallisuustyypeistä: Kailaasta kirjoittaessaan T. Vaaskivi totesi, että runoilija kuului “skitsotyymeihin, tarkemmin sanottuna siihen skitsaffiinien suuren pääryhmän jaostoon, johon lukeutuvat ruumiinrakenteeltaan hintelät, leptosoomiset hyperestetikot: ‘ärtyisen hermostuneet’, ‘herkän itsestäänsulkeutuneet’ ja ‘idealistit’.” Vaaskivelle Kailaan runous on ensisijaisesti narsistista, itseenkatsovaa, ja siinä näkyvät pelot peräisin seksuaalisista traumaista. Vaaskiven mukaan ne lopulta johtivat Kailaan skitsofreniaan.

Vaaskivi edustaa persoonallisuustyyppineen vanhentunutta kirjallisuudentutkimusta, mutta mikään tuskin poistaa sitä, että Kailaan runoudessa neuroosit ja pelot näkyvät erittäin vahvasti. Kirjailija Leena Krohn on lapsuutensa vaikutteista kirjoittaessaan listannut Kailaan suosikkisanoja: “‘kalmisto’, ‘risti’, ‘varjo’, ‘syyllisyys’, ‘pimeys’, ‘verkko’, ‘raja’, ‘ympyrä’, ‘seinä’, ‘taakka’, ‘katumus’, ‘tyhjyys’” – nämä ovat kaikki tyypillisiä kauhukirjallisuuteen liittyviä avainsanoja, aina ympärille sulkeutuvasta pimeydestä rajojen rikkomiseen saakka. Silloinkin, kun Kailaan runot eivät kuulu kauhukirjallisuuden piiriin, runoilija käsittelee niissä hyvin synkeitä, ulkopuolisuuteen

ja muukalaisuuteen liittyviä tunteja, kuten yhdessä tunnetuimmista runoistaan ”Pallokentällä” (kokoelmasta *Paljain jaloin*, 1928), jossa rampa poika katselee puiden varjosta toisten riemukasta pelaamista. T. Vaaskiven mukaan Kailas näki ”elämänsä jonakin epäoleellisena: pahana unennäkönä, olemassaolon yöpuolen peikkosatuna, jonka kauhuista hänet tynnyttää kuolleen äidin lauha hyväily”.

Kailaan tunnetuimpiin kuuluva runo ”De profundis” (kokoelmasta *Tuuli ja tähtkä*, 1922) on jo synkeiden kauhukuvien täyttämä samalla, kun se on uhmakas kuvaus henkilökohtaisesta epäonnistumisen ja umpikujan tunteesta: ”Siis vietän elävältä peijaiseni, / ja, madot, atrialle olkaa kutsutut! / Te syökää, syökää, kunnes ydinteni / on mehu kuivunut!”

Samanlainen kaksinainen tunne näkyy monissa Kailaan runoissa. Kirjailijan toisen kokoelman *Purjehtijat* (1925) nimiruno kertoo aavelaivasta, ja runon voi lukea symbolisena kuvauksena ihmiskunnan toivottomasta kulusta maan päällä: ”On syvyys allamme kuin lohikäärmeen suu, / kuin syli Atlantin – me vajoamme.” Runo päättyessä päällimmäinen tunne on, että tuho on varma, mutta mikään ei estä ihmiskuntaa kulkemasta eteenpäin.

Ei ole sinänsä ihme, että Kailaan tekstejä on tullut paljon hänen oman mielenterveytensä kautta. Osan runoista tekee mieli nykyäänkin tulkita masennuksen kuvauksina, kuten *Silmästä silmään* -kokoelmaan (1926) sisältyvän ”Hämähäkin”: ”On taloss’ elämäni synkkä takapiha. / Siell’ asustavat yö-

köt himojen / ja mato epäilyn ja rupikonna, viha. /
Ja öin ne piirittävät sydämen.” Samaan kokoelmaan
sisältyy muitakin hätkähdyttäviä kauhurunoja, ku-
ten “Nälkä”, jota Kailas ei enää ottanut mukaan
valikoitujen runojen kokoelmaansa, jonka hän itse
toimitti vuonna 1932.

Paikoitellen Kailas lähestyy runoissaan kosmista
kauhua, kuten runossa “Aphelium” (kokoelmassa
Purjehtijat). Sana ‘aphelium’ tarkoittaa kohtaa, jossa
planeetta radallaan on kauimpana auringosta, mut-
ta Kailas käyttää sanaa kuvaamaan henkilökohtais-
ta sivullisuuden ja rakkaudettomuuden tunnetta.

Kailaan viimeiseksi jääneessä, postuumisti julkais-
tussa kokoelmassa *Uni ja kuolema* (1931) on koko-
nainen jakso kauhurunoja. Siihen kuuluvat runot
“Ajuri”, “Musta satu”, “Synkkä metsä” ja “Uni”.
“Ajurissa” minäkertoja näkee unta, jossa hän kul-
kee jo useita vuosia aiemmin kuolleen isoäitinsä
kanssa hevosrattailla. Isoäiti hyvästelee lapsenlap-
sensa mennessään hienoon hotelliin ja minäkertoja
jää rattaisiin, joiden kuski vaihtuukin “julmaksi, jul-
maksi ja raa’aksi mieheksi”. Tämä vie minäkertojan
“outoon kaupunkiin”, jossa lapsi eksyy: “Kysyn tie-
tä Puistohotelliin, / mut en ymmärrä kieltä sen kau-
pungin väen.”

Runossa unikaan ei tarjoa vapahdusta, vaan mi-
näkertoja jää unen maailmaan pelokkaana ja loh-
duttomana. Kokoelman seuraavana runona on ly-
hyempi “Musta satu”, jossa lapsuuden pelotteluju-
tut selittävät aikuisuuden syyllisyydentuntoa.

Kuten Kailaan kriittisen elämäkerran kirjoittanut Maunu Niinistö on todennut, Kailaan runoissa toistuu musta väri, joka liittyy “lohduttomaan determinismiin ja perisynnin armahtamattomuuteen”: “ilman omaa syytä on menetettävä viattomuus ja otettava vastaan paha, mikä Kailaan runoudessa kuvastuu välttämättömänä, apriorisena elämänilmiönä”. *Unen ja kuoleman* kauhuaiheisessa sikermässä Kailas käsittelee omia lapsuuteen liittyviä mielikuviaan. Maunu Niinistön mukaan lapsuus on Kailaalle toisaalta “kadotetun onnen ja viattomuuden maailma, toisaalta siihen liittyy kauhun ja pimeyden värisyttäviä kuvia”. Lapsuuden onnen menettäminen liittyy Kailaan runoudessa seksuaalisuuden heräämiseen ja perisynnin ajatukseen – ilman ankaraa protestanttista kasvatusta kauhukirjallisuutta olisikin vähemmän!

Kaikki Kailaan kauhurunot eivät kuitenkaan edusta keskeislyriikkaa. Kertovassa runossa “Hauta meren alla” (*Uni ja kuolema*, 1931) taas sukeltaja löytää meren pohjasta sukellusveneen ja kuulee sen seinämästä kolkutuksen.

Myös Kailaksen novelleissa on useita tekstejä, joissa näkyvät hänen runoteoksiinsa olennaisesti liittyvät irrationaaliset pelot ja kauhut. Kailaan novelleja ilmestyi postuumissa kokoelmassa *Novelleja* vuonna 1936, joka oli ainakin osittain koottu Kailaan eri yhteyksissä aiemmin ilmestyneistä teksteistä. Viljo Tarkiainen onkin maininnut Kailaan suunnitelleen kauhunovellikokoelmaa, mutta tiedossa ei

Runoilija Uuno Kailasta ei useinkaan ajatella kauhukirjailijana, vaikka hänen novelleissaan ja runoissaan on useita vahvoja kauhuaihteita. Kailaan teksteissä on yleensä kyse psykologisista kauhuista, ihmismielen omista hirviöistä.

Hauta meren alla -kirjassa julkaistaan neljä Kailaan novellia, jotka täyttävät kauhukirjallisuuden määritelmän, sekä valikoima runoja, joita ei paatuneinkaan sielu pysty lukemaan tuntematta pelon ja inhon kouristavan sydäntään. Kirjaan on esipuheen kirjoittanut Juri Nummelin.

ISBN 978-952-7211-46-5

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

KANSITAIDE: HENRI JOELA
SUUNNITTELU: JT LINDROOS

